

STEGET *före*

L E D A R D O K U M E N T

Hatten Förlag

Detta Ledardokument och övriga material som
behövs för att leda kursen finns tillgängliga på:

www.stegetfore.org

LEDARWEBBEN

>> För ledare >> Steg 4

KURSWEBBEN

>> För kursdeltagare >> Steg 4

Steget före 4, Ledardokument

© 2011, Iréne Johansson och Hatten Förlag

isbn 978-91-980515-4-4

Utveckling/innehåll: Iréne Johansson

Utprovning av material: Annika Westermark

Redaktör: Katarina Moen Lindberger

Grafisk form: Kristina Schollin-Borg

illustration/omslagsfoto: Kristina Schollin-Borg

Utgivare: Hatten Förlag

Produktionsstöd har erhållits från

Stiftelsen Sävstaholm

Teckenillustrationer från Ritade tecken,

Specialpedagogiska skolmyndigheten

www.stegetfore.org, www.hattenforlag.se

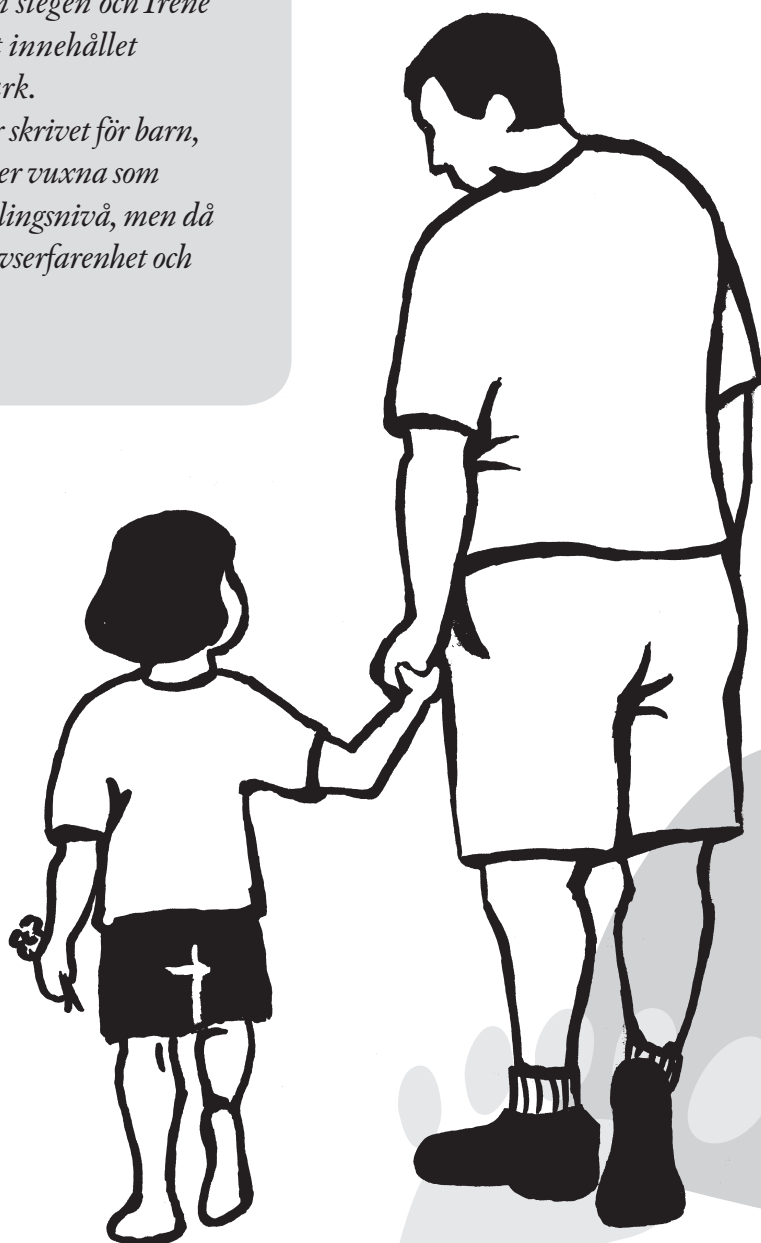
www.karlstadmodellen.se, www.iakm.se

Detta material skyddas enligt lagen om upphovsrätt.
Materialet är fritt att skriva ut från www.stegetfore.org och är fritt
att använda för att genomföra kurser och aktiviteter som följer de
grundläggande tankegångarna i Steget före av Iréne Johansson.
Delar av innehållet får inte plockas ur materialet och återanvändas
eller mångfaldigas i andra sammanhang som är fränkopplat sitt
ursprung i Steget före. Citera gärna innehållet, men ange källan.

STEGET *före*

... har växt fram som tanke hos Iréne Johansson inom ramen för Karlstadmodellen under många år. Hatten Förlag och Iréne Johansson sökte medel till att utveckla projektet och fick stöd från Stiftelsen Sävstaholm. 2009–2010 lades grunden till de fem stegen och Iréne Johansson utvecklade och provade ut innehållet tillsammans med Annika Westermarck.

Även om kursupplägget primärt är skrivet för barn, kan det givetvis användas för unga eller vuxna som befinner sig på denna språkliga utvecklingsnivå, men då måste kursmaterial anpassas till den livserfarenhet och den livssituation som de har.

STEGET *före* – ett kurskoncept för tecken- och språkträning

Steget före består av fem delkurser och kan ses som ett komplement till andra teckenkurser. Innehåll och pedagogik ligger inom ramen för Karlstadmodellens tankar kring språk, språkutveckling och språkträning.

Det överordnade målet med *Steget före* är att skapa utvecklande teckenmiljöer kring barn (eller unga eller vuxna) som behöver tecken som stöd i sin dagliga kommunikation. De personer som finns i barnets dagliga omgivning ska inspireras till att bli goda modeller som laddar verkligheten på ett sätt så att det blir intressant för både barnet och för dem själva att teckna mer och mer. De goda modellerna vägleder också till fortsatt språklig utveckling genom att i sitt eget tecknande tydliggöra nästa utvecklingssteg i språkutvecklingen.

De fem delkurserna i *Steget före* bygger på varandra. Vid val av vilket kurssteg som är aktuellt är det alltid från barnets nivå man ska utgå, inte från sin egen. Steget före handlar nämligen om att ligga just steget FÖRE. Det gäller att vara den goda modellen som visar vägen till fortsatt språklig utveckling.

Här följer en kort beskrivning av de fem olika delkurserna i *Steget före*.

STEGET FÖRE 1

Vi arbetar med teckensånger, ramsor och pekböcker och lär oss ord och fraser som passar barnet som är på en förspråklig nivå. Vi fokuserar på det lilla barnets person, känslor, behov, egenskaper, aktiviteter, uppmärksamhet och lek. Vi övar ett prosodiskt tecknande med överdrivna rörelser och extra tydlig mimik.

STEGET FÖRE 2

Vi bygger ordförråd och lär oss teckna och avläsa de viktiga orden i en sats. Vi fokuserar på barnet som är på väg mot den tidigaste nivån i sin grammatiska utveckling. Vi övar oss att teckna nyckelord i varje sats.

STEGET FÖRE 3

Vi lär oss ännu fler ord men framför allt övar vi vanan att teckna alla ord i satsen. Vi fokuserar på barnet som redan kombinerar tecken till korta ordsammansättningar och som är på väg att lära sig att teckna huvudsatser med rak ordföljd, adverbialsatser med omvänd ordföljd, frågesats med eller utan frågeord och med omvänd ordföljd samt negerad sats. Vi övar oss att teckna alla ord i satsen.

STEGET FÖRE 4

Här kompletterar vi vårt tecknande med att också böja orden. Vi fokuserar på barnet som själv tecknar på samma grammatiska nivå som ett barn på 2,5–4 år brukar tala. Vi övar oss att teckna alla ord och ordböjningar i satsen för att visualisera ett komplett språk.

STEGET FÖRE 5

Nu övar vi flyt i tecknandet och avläsning av tecken med speciella fokus på läsning och berättande med tecken.

Kursmaterial

- * Barnböcker:
 - Bara knyt Alfons. Bergström G 1988. Rabén & Sjögren
 - Emilias kalas. Dunér A & Raagaard K 1994. Bonnier Carlsen
 - Nicke Nyfiken får en cykel. Rey HA 1988. Rabén & Sjögren
 - Var är lilla Annas hund? Sandberg I & L 1972. Rabén & Sjögren
 - Mamma Mu städar. Wieslander J & T 1997. Natur och Kultur
- * Barnböcker efter eget val
- * SDR Svenskt teckenspråkslexikon i pappers- och digital version (www.ling.su.se/tsp) för att slå upp tecken i det svenska teckenspråket
- * www.spreadthesign.com och www.tegnordbok.no – slå upp tecken i andra teckenspråk

Det är lämpligt att ha en eller ett par datorer uppkopplade mot nätsidor för tecken i kurslokalen. Det kommer finnas behov av att enkelt söka tecken under varje kursmöte.

Kursens mål

Teckenkursen *Steget-före 4* handlar om hur vi vuxna kan skapa utvecklande teckenmiljöer för barn som är på väg mot den utbyggda grammatiken i sitt språk. Barnet tecknar och/eller talar i korta enkla satser. Om barnet väljer att huvudsakligen tala kan det vara lätt att tänka att tecken inte längre behövs. Men tecknen behövs lika mycket nu som tidigare för att hjälpa barnet att uppmärksamma och koncentrera sig på det som är nytt i språket, det som barnet är på väg att lära sig.

Kursens innehåll är skrivet med tanke på barn som är på väg mot den språkliga nivå som är vanlig för 3-4 åriga talande barn. Det betyder att barnet är på väg att lära sig använda alla ordklasser i satsen, böja orden och variera och sätta samman satser på olika sätt. Ordförrådet utökas också kraftigt.

Kursupplägget utgår från barnbokstexter, såväl i de strukturerade övningarna som i de textval deltagarna själva gör. Avsikten med detta är att deltagarna ska få en insikt i och bli motiverade av det språk som barnboksförfattare använder då de vänder sig till barn som befinner sig på den språkliga nivå som *Steget-före 4* handlar om.

Under kursen kommer deltagarna få:

- * samtala om de barnböcker de läser.
- * teckenläsa barnbokstexter – de väljer själva en ny bok till varje kursmöte.
- * avläsa när någon annan läser upp en barnbokstext. Givetvis är tanken att deltagarna samtidigt övar upp sin förmåga att avläsa barnet som tecknar.
- * insikter om och övning av ord som förekommer i barnbokstexter – 5 populära barnböckers ordförråd kommer att gå igenom.
- * insikter om och övning att böja substantiv, verb, adjektiv och pronomen som förekommer i barnbokstexterna.
- * få insikter om metoden Tecknad svenska (TS) och metoden Steget före.
- * insikter om likheter – skillnader mellan talad/skriven svenska och det svenska teckenspråket. Avsikten är att deltagarna ska utveckla personliga strategier för hur de ska göra då ett talat/skrivet ord saknar tecknad motsvarighet.

Även om kursupplägget primärt är skrivet för barn, kan det givetvis användas för unga eller vuxna som befinner sig på denna språkliga utvecklingsnivå, men då måste kursmaterialet anpassas till den livserfarenhet och den livssituation som de har.

De vuxna som finns i barnets, den unges eller den vuxnes dagliga omgivning ska under kursen inspireras till att bli goda språkliga modeller i vardagen. Detta innebär att man lär sig att med tecknens hjälp synliggöra det talade språkets alla delar i fullständiga satser. Det gäller att skapa utvecklande språklig miljö eftersom barnet lär sig både som åskådare och som aktiv deltagare i samtalet. Av denna anledning ska vuxna också vänja sig att teckna till varandra och till andra barn så snart barnet är närvarande.

Konsten att föra samtal är alltså det viktigaste målet i *Steget-före 4*. Men för att kunna föra effektiva samtal på den språkliga nivå som kursen handlar om, krävs att man kan hantera grammatiken. Ordövningar och grammatiska övningar under kursmötena är alltså förberedande inför det som är det viktiga – att kunna samtala.

Det är viktigt att komma ihåg att tecknad svenska (TS) är en metod. Och denna metod kan förstås användas på olika sätt. Ett sätt är modellering i vardagen, som beskrivs i avsnittet ovan. Alltså att man som vuxen är en god språklig tecknande modell som synliggör det talade språkets delar med hjälp av Tecknad svenska (TS).

Ett annat sätt är att använda TS i det pedagogiska samtalet för att synliggöra, i sammanhanget särskilt viktiga delar, i språket. Det pedagogiska samtalet kan försiggå var som helt och när som helst och utmärks av att vuxna har en hög medvetenhet om vad de gör. Det pedagogiska samtalet har således olika fokus beroende på vad barnet håller på att lära sig. Om barnet t.ex. behöver stöd för att uppmärksamma bestämd form av substantivet, kan det pedagogiska samtalet nyttja ett strikt figur-bakgrundtecknande. Detta betyder att endast den bestämda formen tecknas (den står då fram som en figur) medan allt det andra inte tecknas utan bara sägs (det som inte tydliggörs blir då bakgrunden).

Kursens upplägg

Kursen omfattar i detta förslag totalt 25 timmar, fördelade på åtta sammankomster. Den tidsmässiga planeringen av kursen anpassas efter deltagarnas önskemål. Kursens upplägg presenteras översiktligt i figuren.

FIGUR 1 Kursens upplägg

MÖTE	SAMTAL	UPP-/AVLÄSNING	TEMA PP	ÖVNING	HEMUPPGIFT
1		I N LED	<i>Preposition</i>	NING	
2		<i>Valfri bok</i>	<i>Substantiv</i>	<i>Substantiv</i>	
3		<i>Valfri bok</i>	<i>Konjunktioner</i>	<i>Konjunktioner</i>	
4		<i>Valfri bok</i>	<i>Adjektiv</i>	<i>Adjektiv</i>	
5		<i>Valfri bok</i>	<i>Verb</i>	<i>Verb</i>	
6		<i>Valfri bok</i>	<i>Adverb</i>	<i>Adverb</i>	
7		<i>Valfri bok</i>	<i>Pronomen</i>	<i>Pronomen</i>	
8		A V S L U T N I N G			

DET FÖRSTA KURSMÖTET omfattar 5 timmar och är en introduktion. Syftet är att deltagarna ska bli bekanta med varandra och introduceras i ämnet och de metoder som används under kursen. Kursmötet omfattar såväl teori som praktiska övningar.

Din uppgift som ledare för kursen är att introducera ämnen med hjälp av PowerPointbilder och locka till diskussion bland deltagarna. Steget före 4 handlar huvudsakligen om ordklasser och det kan behövas en god del inspiration och motivation från ledarens sida för att deltagarna ska fatta tycke för kursens teman. Det kan vara bra att tänka på att det kanske finns "grammatikskräck" hos någon eller några av deltagarna i kursen. Det gäller därför att förklara att ordövningarna görs eftersom de behövs om man ska bli skicklig att samtala med stöd av TS.

KURSMÖTE 2-7 omfattar vardera 3 timmar men denna tid kan också justeras efter diskussion med deltagarna. Varje kursmöte har samma struktur medan innehållet i momenten är olika. Varje möte indelas i följande moment:

- * Samtal. I smågrupper samtalar man om de böcker som lästs till kursmötet.
- * Uppläsning. I smågrupper tecknläser deltagarna delar av den barnbokstext som övats hemma. Uppmuntra deltagarna att jobba med sitt framförande så att läsningen blir medryckande.
- * Avläsning. Deltagarna arbetar i par och övar avläsning på grundval av det material som tränats hemma sedan förra kursmötet. Använd gärna detta moment som ett exemplifierande på hur det kan vara då man har svårt att förstå. Deltagarna har inga problem att förstå talet men kanske stora problem att avläsa okänd text. Hur är det för barnet? Kanske är talet lika svårt att "avläsa" som tecknandet för de vuxna.
- * Tema. Under detta moment fokuseras en ordklass vid varje kursmöte. PowerPoint

används som ett stöd i diskussionerna som framför allt gäller hur man ska överföra sättet att uttrycka sig i tal till tecken.

- * **Ordövning.** Deltagarna utvidgar sitt ordförråd i tecken och lär sig strategier för ordinlärning.
- * **Ordböjning.** Deltagarna övar ordböjningar. Rabbelövningar används med syftet att händerna ska bli så vana att man inte behöver tänka på hur man gör då ett ord ska böjas i det vardagliga tecknandet.
- * **Strategiövning.** Övningar för att väcka insikt om hur man gör då teckenlexikon inte innehåller motsvarigheter till de talade/skrivna ord man använder.
- * **Hemuppgift:** En barnbok ska läras så väl att texterna tecknas med så stor automatik som möjligt. Deltagarna väljer själva sina böcker. Syftet är att deltagarna ska välja böcker som sen kan användas direkt till ett barn eller i en barngrupp. Ägna gärna en liten stund till att diskutera lämpliga böcker och uppmuntra deltagarna att ge varandra förslag.

Det sista kursmötet omfattar 5 timmar. Under detta möte sker avslutande reflektion över det egna lärandet av tecken, fortsatt övning till samtal, uppläsning och avläsning samt repetitioner av de övningar man gjort. Under mötet ska också en handlingsplan upprättas för hur en vardaglig utvecklande teckenmiljö ska komma tillstånd.

Din uppgift som teckenledare

Din uppgift som teckenledare är att vara kursens:

"ORDNINGSMAN" Det betyder att du ska organisera mötena både innehålls- och tidsmässigt. Till din hjälp får du förslag under rubriken "Förslag till mötesplanering". Tänk på att du måste ta hänsyn till deltagarnas teckenkompetens då du bestämmer kursens totala antal timmar och varje mötes planering.

"INLEDARE" Det betyder att du bestämmer och presenterar mötets språkliga tema och att du väcker intresse och lust att diskutera detta tema. Till din hjälp har du dina powerpointpresentationer från ledarwebben. Deltagarna får åhörarkopior i sin kursportfölj. Lite bakgrundsinformation till PP- bilderna får du under rubriken "En liten teoretisk lathund till dig som kursledare". Du ska förstås INTE undervisa, utan låta PP sätta fokus på det ni ska diskutera. I Steget före 4 kommer många diskussioner att handla om hur man tecknar då teckenspråkslexikon saknar motsvarighet till ett talat ord.

"IGÅNGSÄTTARE" Detta betyder att du ska motivera deltagarna att jobba med de övningar och frågeställningar som deltagarna får i sin Kursportfölj.

"DEMONSTRATÖR" Detta betyder att du ska visa hur man kan teckna de ord, ordböjningar, fraser och satser, som finns på PP- bilderna och i deltagarnas kursportfolios. Om du inte kan tecknen som efterfrågas, letar du efter dem i de olika databaser ni är uppkopplade till under mötets gång. Så blir detta moment också en diskussion kring var och hur man söker olika ord.

"INSPIRATÖR" Detta betyder att du rent allmänt ska motivera deltagarna att jobba med sitt eget lärande.

En genomgående uppgift för dig är också att förmedla att tecknad svenska (TS) är en metod och att metoden används för att tydliggöra talets och skriftens grammatiska struktur. Fokus sätts på enheter i grammatiken (främst ordstammar och ändelser), ordföljd och principer för hur ordförrådet organiseras. Målet är alltså att tecknandet ska underlätta barnets tal- och skriftutveckling.

En liten teoretisk lathund till dig som kursledare

I det följande kan du läsa lite om några grundteman i denna kurs. Texten är bara till för att du ska känna dig säkrare på det du kanske kommer att prata om. Tänk dock på att fakta bara har syftet att underlätta för deltagarna att förstå vad de håller på att lära sig och varför detta lärande är meningsfullt, framför allt varför TS kan vara en bra metod under denna språkliga utvecklingsnivå.

Metoden Steget-före

Inled gärna varje kursmöte med att påminna om vad Steget före innebär. Att det gäller att veta var barnet är i sin språkutveckling samt att veta något om nästa nivå i barnets språkliga utveckling, eftersom det är på den nivån som vi ska teckna. Kursupplägget är dock kraftigt förenklat i detta avseende och innehållet siktar in sig på en språklig nivå som motsvarar den hos talande 3-4 åriga barn som har en "vanlig" språkutveckling. Vad detta innebär kan ni diskutera samtidigt som du visar PP med rubriken "Vart är barnet på väg?".

Påminn också deltagarna om vissa tankar kring barns lärande och språkliga utveckling. Att det man redan kan, det använder man sig av. Men för att lära sig det man inte kan, behöver man en ledsagare. Tillsammans med ledsagaren kan man och ju mer man tränar, desto mer kan man på egen hand. Då är det dags att flytta gränsen ett steg framåt. Då är det dags att tillsammans med ledsagaren erövra nästa område.

Steget före är en metod där vuxna övar sig att kommunicera med barnet på en språklig nivå som ligger strax ovanför barnets egen. Metoden handlar om att vi vuxna ska tydliggöra för barnet vart han eller hon är på väg i sin egen utveckling. Det ska synas i vårt tecknande vart barnet är på väg i sin utveckling. Steget före är alltså en metod riktad mot vuxna för att skapa utvecklande tecknande språkliga miljöer kring barnet.

Bakom denna metod står teorier om hur barn lär sig. Det är framför allt Vygotsky och Feuerstein¹ som inspirerat.

Lärandet som social aktivitet

Det är i mötet med andra människor som barnets kommunikativa och språkliga utveckling sker. Men inte bara det, vi utbyter också tankar och idéer då vi kommunicerar. I mötet förändras och utvecklas därför barnets bild av världen. Samtidigt utvecklas också hans eller hennes tänkande.

Det är i samspelet med andra människor som vi utvecklas. Språket och teckenfärdighet bestäms och utvecklas av att man använder den i vardagens alla olika situationer. Vardagen är därför en arena både för användning och inläring av tecken och språk.

1 Vygotsky, L S (1934/1962) *Thought and Language*, Harvard University Press
Vygotsky, L S (1978) *Mind in Society. The development of higher psychological processes*. Harvard University Press
Feuerstein, R. and Rand, Y. (1974). Mediated Learning Experience: An outline of proximal etiology for differential development of cognitive functions. *Journal of International Council of Psychology*, 9-10: 7-37.
Feuerstein, R. & Feuerstein, S. (1991). Mediated learning experience: A theoretical review. In R. Feuerstein, P.S. Klien, & A.J. Tannenbaum (Eds.), *Mediated learning experience (MLE); Theoretical, psychosocial, and learning implications*. (p. 3-51). London: Freund

Vuxna som filter i barnets inlärning

Vuxnas betydelse i barnets språkinlärning är förstås stor, kanske större än man vanligen föreställer sig. Och kanske är vår betydelse ännu större för ett barn som behöver tecken som stöd till talet för att kommunicera och lära.

Ett sätt att tänka kring detta är att se vuxna som har en nära relation till barnet, som tolkar eller ett slags filter. Detta vuxenfilter placerar sig mellan barnet och omvärlden. Barnet får hjälp att ta till sig intryck från verklighetens alla detaljer och skeenden genom att vi hjälper honom eller henne att rikta och fokusera uppmärksamheten. Vi förtydligar och vi lägger till rätta och vi sätter ord på upplevelser, ting och handlingar. Vi hjälper också barnet att tolka intryck från omvärlden tack vare att vi känner hans eller hennes erfarenhetsvärld. Vi gör helt enkelt intrycken och omvärlden begripliga och meningsfulla.

Samtidigt fungerar vuxenfiltret också i motsatt riktning. Vi förtydligare också barnets uttryck och gör således hans eller hennes kommunikation begriplig också för dem som inte står barnet lika nära. I vissa fall agerar vi som en slags översättare mellan barnet och en samtalspartner.

Vi vuxna är länkar mellan barnet och allt annat och samtidigt är vi ledsagare för honom eller henne i inlärning och utveckling. Men för att detta ska ske på ett utvecklande sätt, måste vi veta något om gränserna för barnets vetande, intressen, känslor och färdigheter.

Inlärning är att överskrida gränser

Språk- och teckeninlärning, liksom all annan inlärning, kan ses som en ständigt pågående process för att forcera och överskrida gränser. Vygotsky har gett oss en begreppsapparat för att hantera detta då han införde begreppet proximal utveckling.

Mycket förenklat kan man tänka sig att varje barn vid en viss tidpunkt har en kompetens som befinner sig inom vissa gränser, eller med Vygotskys terminologi, inom en viss zon. Uppgifter som ligger inom dessa gränser kan barnet klara på egen hand och också lära mer inom denna zon på egen hand. Men för att gå vidare till nästa utvecklingszon, behöver barnet en annan människa. Det som finns att lära i denna zon, utanför de aktuella gränserna kan barnet inte uppnå av egen kraft men med hjälp är det ett möjligt lärande för barnet. Genom att få göra det nya tillsammans med någon annan, att bli stimulerad, utmanad eller undervisad överskrider barnet sin egen förmåga och har fått ena benet över gränsen till nästa utvecklingszon.

Det är detta som Steget före-metodiken handlar om. Hur vi vuxna ska bli mer medvetna och duktiga att teckna på ett lite mer avancerat sätt för att visa barnet vad som är möjligt för honom eller henne att lära.

Metoden Tecknad svenska (TS)

Steget före-kurserna handlar om tecken som stöd till talet i kommunikation och om tecknen som pedagogiskt verktyg vid inlärning av språk och annan kunskap. Däremot handlar kursen INTE om tecken i stället för tal och inte om teckenspråket. Under *Steget före 4* används metoden Tecknad svenska (TS).

TS utvecklades som metod under 1970-talet. Syftet med metoden var att underlätta läsinlärning för barn med grav hörselnedsättning eller dövhet. I kommunikation mellan döva personer har TS aldrig fungerat bl. a. därför att den är så långsam. Men det beror förstås också på att TS är ett konstruerat språk med stommen i talad/skriven svenska men uttryckt med rörelser i händerna.

Det bjuds på många utmaningar då man använder metoden TS. Dessa utmaningar hänger i hög grad samman med att talad/skriven svenska och det svenska teckenspråket är så olika.

För att få en förståelse av detta ges några exempel på viktiga olikheter i följande avsnitt. Den som använder metoden TS måste vara beredd på att ständigt lösa problem som uppstår som en följd av dessa olikheter. Det gäller att tillägna sig strategier för hur

man ska göra. Och det gäller att hålla i minnet att målet med metoden i *Steget före 4* är talad och skriven svensk grammatik.

Sekventialitet – simultanitet – spatialitet

Tal/skrift- och teckenspråket liknar varandra i vissa avseenden och skiljer sig från varandra i andra avseenden. Det finns ett ordförråd och en grammatik i båda språken men uppbyggnaden av dessa är olika. Till del kan detta förklaras av de skilda uttrycksmodaliteterna.

Skriften är sekventiell. Det kan man se eftersom bokstav följer på bokstav och ord på ord i linjär ordning. Talet är också sekventiellt men dessutom simultant. Detta yttrar sig i att vi hör att stavelser, ord, fraser och satser följer på varandra men dessutom att vi hör intonation, betoning och rytm (prosodi) samtidigt som orden och satserna uttalas. Vi får helt enkelt information både från orden och satserna och prosodin samtidigt.

Teckenspråket är sekventiellt, simultant och spatialt. Att teckenspråket är sekventiellt betyder att tecknen följer på varandra i en tidsföljd. Så sker då satsen byggs upp. Att teckenspråket är simultant innebär att olika komponenter verkar tillsammans för att ge mer än en betydelse samtidigt. Tydligt blir detta då manuella komponenter i tecknen (rörelser i händerna) används samtidigt som ickemanuella signaler (rörelser i huvud, ansikte och kropp). Så kan man t.ex. markera vems tur det är att tala i samtalet med icke-manuella komponenter samtidigt som man ger ett språkligt budskap i händerna. Den som har ordet och tecknar låter blicken fästa vid den som han utser som näste talare. Med hjälp av en handgest kan man också tala om att man vill ha ordet nästa gång det blir turbyte. Ett annat exempel är då man vill lyfta fram något som nytt och speciellt intressant i budskapet. Detta kan man visa genom att höja ögonbryn och ha ögonkontakt med samtalspartnern.

Att teckenspråket är spatialt betyder att rummet utnyttjas för att ge betydelse åt det som tecknas. Denna möjlighet saknas i talandet och skriften och utgör den stora skillnaden mellan de tre språkliga uttryckssätten. Med hjälp av rummet kan man ange storlek och längd hos det begrepp man tecknar bara genom storleken på tecknets rörelse. Det behövs inte två ord som i det talade/skrivna språket utan de två begreppen smälter samman till ett tecken.

Ett annat sätt att nyttja rummet är att med hjälp av blicken eller ett tecken placera en person, en händelse eller en företeelse någonstans i rummet. Sen kan man bara peka mot denna plats då man refererar till personen, händelsen eller företeelsen. I talandet och tecknandet är vi mer omständliga och måste använda ord för att uppnå samma betydelser.

Ordklasser i teckenspråket

Ordklassbegreppet är inte lika framträdande i teckenspråket som i talad/skriven svenska och det finns inte någon en-till-en-korrespondens vad gäller begrepps ordklassstillhörighet i tal/skrift och tecken. I det följande är det talet/skriftens sätt att hantera ordklasser som är utgångspunkt för jämförelsen. Exempelen vill visa på vissa svårigheter då man utgår från talet eller skriften och söker motsvarigheter i teckenspråket.

Det finns tecken som är enkla att kategorisera som substantiv t.ex. *djur, föremål* eller *personer*, men det kan också många gånger vara svårt att avgöra om ett tecken ska kallas för ett substantiv eller ett verb. Hastighet och upprepning i tecknets utförande kan vara det som skiljer. Så kan ett tecken klassas som substantiv om rörelsen är kort och upprepad men som verb om rörelsen är längre och utdragen.

Förhållandet mellan adjektiv och verb kan vara oklar i teckenspråket. Många verb som inte kräver ett objekt kan ha en betydelse som liknar adjektivens genom att de betecknar egenskaper och tillstånd. I vissa fall måste man se till tecknets grammatiska funktion för att avgöra om det är adjektiv eller verb. Om tecknet bestämmer ett annat tecken som är ett substantiv, då är det frågan om ett adjektiv.

Förhållandet mellan adverb och verb är också på ett annat sätt än i talad/skriven svenska. Adverbet kan uttryckas samtidigt som verbet. Verbet tecknas och adverbet uttrycks på ett icke-manuellt sätt t.ex. med en munrörelse. Beroende av munrörelse så modifieras verbets betydelse med en nyans som i talet/skriften hade krävt extra ord – ett eller flera adverb.

Också förhållandet mellan verb och prepositioner kan vara annorlunda än i talad/skriven svenska. Verbet tecknas och riktning/prepositionerna t.ex. *bakifrån*, *från höger* kan anges samtidigt med rörelseriktning i tecknet. Detsamma gäller ord som betecknar befintlighet, som *inne*, *ute*. De kan anges med rörelsen i tecknet i stället för egna tecken. Men det finns också tecken för prepositioner som kan användas ungefär som våra talade prepositioner t.ex. *till* och *från*.

Ordklassen pronomen är grammatiskt viktig i talad/skriven svenska. Teckenspråket kan förstås uttrycka samma budskap som talets pronomenord, men det sker på ett helt annat sätt. Också själva systemen för pronomen skiljer sig i talad/skriven svenska och teckenspråket. Systemet för personliga pronomen i talet/skriften utgår från samtalsrollerna där 1:a person är den som talar, 2:a person är den som blir tilltalad och 3:e person är den/det/de man talar om. Teckenspråket följer inte alls detta mönster, utan har i stället två olika pronomina pekningar: PEK- c ("jag") och PEK- x ("annan än jag"), som riktas mot det åsyftades position i rummet. Dessa pekningar kompletteras med placering av den tänkta referenten i rummet. Ett ekonomiskt uttrycksätt som inte alls har sin motsvarighet i talet eller skriften.

Ordböjningar

Teckenspråket böjer som regel inte ord som talad/skriven svenska gör. Det finns dock sätt att markera

- * plural av substantiven. Detta kan ske med en upprepad rörelse av tecknet eller en horisontell förflyttningsrörelse samtidigt som tecknet görs.
- * komparation av adjektiv och adverb. Man visar graderingen i begreppen rumsligt genom storleken av tecknets rörelse.
- * förfluten tid av verben. Det finns ett speciellt tecken, HAP, som markerar förfluten tid.

Tecknad Svenska – ett konstruerat system

TS är konstruerat. Det finns tecken som är direkt lånade från teckenspråket, förstås, men många talade/skrivna ord saknas i teckenspråket (det motsatta gäller också). Därför måste man skapa helt nya tecken, delvis nya tecken med hjälp av regler för ordbildning, låna från andra nationella teckenspråk eller bokstavera de talade/tecknade orden. Eftersom TS följer talets/skriftens grammatiska struktur, måste man också skapa uttryck för ändelser som saknas i teckenspråket.

Språkligt fokus i Steget före 4 ordklasser

Innehållet i *Steget-före 4* är strukturerat i enlighet med de ordklasser som finns i det talade/skrivna svenska språket. Varje kursmöte har en ordklass som språkligt fokus. Avsikten är att deltagarna ska få insikter om nyttan av ordklasserna i språket samt att inom ramen för ordklassen öva ord, ordböjningar och fraser.

Samtalet får i det följande vara basen för resonemanget om nyttigheten av de olika ordklasserna. Man behöver förstås alla ordklasser för att föra ett vanligt samtal men betydelsen av de olika ordklasserna framstår som mer eller mindre viktig för olika aspekter i ett samtal.

Själva samtalet är en omistlig arena för den språkliga utvecklingen. Man samtalar alltså för att lära sig språk men samtidigt lär man sig att samtala genom att samtala. Vad är det då man lär sig?

- * Man lär sig samtalsrollerna och hur man med hjälp av dessa roller håller ordning i samtalet. Man behöver veta vem det är som har ordet, vem som är den tilltalade och vad/vem eller vilka man talar om. Sen måste man lära sig hur det går till då man växlar roller från att ha varit den som blev tilltalad till den som har ordet. Successivt lär man sig mer och mer om dessa växlingar och samtidigt lär man sig att ta sitt ansvar för samtalet. Personliga pronomen är av största värde i detta avseende.
- * Man lär sig att samtala om något eller att bara samtala för det sociala småpratets skull. I det första fallet måste man lära sig att bestämma och tydliggöra vad som är samtalsämnet. Man behöver ord som pekar ut något specifikt. Substantiv är utmärkta i denna funktion men också verb.
- * Samtidigt måste man lära sig att ta emot ett samtalsämne som någon annan bestämt och utvidga det genom kommentarer och med ny information. Då behöver man också åtminstone adjektiv, pronomen och adverb men sannolikt också prepositioner och konjunktioner.
- * Dessutom måste man lära sig att avsluta ett samtalsämne eller knyta ihop det med ett annat ämne så att det bildas en röd tråd. Pronomen, adverb och konjunktioner är nyttiga verktyg i detta avseende.
- * Man lär sig att använda samtalet för att uppnå vissa motiv som att få eller ge information, beröm eller bekräftelse. Motiven är många och det handlar om att lära sig hur man uttrycker sig så att budskapet får en effekt på den som är samtalspartner. Man kan säga att man lär sig att utföra många olika handlingar med språket. Verbens imperativa former liksom hjälpverben är ovärderliga i vissa språkliga handlingar men adverbena är också nyttiga i detta avseende, speciellt om man också vill visa sin inställning till det man talar om.
- * Man lär sig hur man ska uttrycka sig såväl språkligt som icke-språkligt. För att visa samtalsämnet behöver det i de flesta fall pekas ut med ord. För att kommentera kring ett samtalsämne måste man lära sig att med ord peka tillbaka till något som tidigare sagts. Men också för att samtala på ett socialt accepterat sätt måste man veta hur språket ska användas i olika situationer. Det finns normer för inte bara vad man får säga utan också för hur man ska uttrycka sig språkligt. Man behöver helt enkelt synonymer.

För att underlätta för dig som kursledare följer här en kort introduktion till det svenska ordklasssystemet. Ingen behöver kunna allt som står i texten men kanske skapar texten viss förståelse för vad det handlar om och varför det är viktigt att försöka underlätta barnets inlärande av också dessa aspekter i språket.

Prepositioner

VILKEN SORTS ORD ÄR PREPOSITIONER?

Prepositioner är en typ av småord i vårt språk som visar olika relationer mellan andra ord, t.ex. *till från efter med*. Ordet preposition betyder ungefär ”det som står före”. Vanligtvis är det ett substantiv eller ett pronomen som prepositionen står före men det kan också vara en bisats. Detta är det vanliga mönstret i svenskan men det finns förstås undantag också från denna regel, t.ex. *killarna emellan*.

De flesta prepositioner är enkla, t.ex. *bakom på över*, men det finns också sammansatta prepositioner, t.ex. *i stället för* (preposition + substantiv + preposition).

Prepositioner böjs inte. Ordklassen brukar kallas sluten. Det betyder att den innehåller ett begränsat antal ord och att förändringarna inom ordklassen går förhållandevis långsamt.

PREPOSITIONER UTTRYCKER OLIKA RELATIONER

Vi använder prepositioner i svenskan huvudsakligen som ett sätt för att uttrycka rums- och tidsbetydelser. Men vissa prepositioner kan också ange betydelser för tillhörighet, härkomst, orsak och egenskap, t.ex. *av med utan åt med hänsyn till på grund av*.

RUMSPREPOSITIONERNA brukar vi dela in i två undergrupper:

- * De som handlar om befintlighet, t.ex. *bakom bland bredvid framför framme hos i mellan om omkring på under vid över*
- * De som handlar om riktning, t.ex. *bakifrån bort framifrån från genom inifrån runt till mot ur vidare utifrån*

TIDSPREPOSITIONERNA brukar vi också dela in i två undergrupper:

- * De som handlar om tidpunkt, t.ex. *efter efteråt före sedan*
- * De som handlar om varaktighet, t.ex. *i-början-av i-slutet-av medan under*

Många av talets/skriftens prepositioner har sin motsvarighet i tecken. Då är det enkelt att bara översätta, men ibland kan det vara svårt att finna ett motsvarande tecken. Då måste man diskutera fram en lösning. En allmän strategi för att tydliggöra framför allt riktningssprepositionerna vore att utnyttja rummet på samma sätt som i teckenspråket, dvs. att med teckenrörelsen också visa riktningen.

PREPOSITIONER ÄR NYTTIGA

Prepositioner är nyttiga eftersom man med deras hjälp kan tydliggöra förhållanden mellan personer, saker och platser. Det kan ju vara värdefullt att veta om *duken ligger på bordet* eller *under bordet* eller *bakom bordet*. Eller om du ska *gå till* eller *gå från bordet* och om du ska göra det *före* eller *efter maten*.

Substantiv

Ett samtalsämne är det som ett samtal handlar om. Det kan vara t.ex. en person, ett djur, ett föremål eller en plats. För att tydliggöra denna typ av samtalsämne behöver man substantiv eftersom substantivet pekar ut den/det som det betecknar på ett tydligt sätt. Om man förstår innebörden av ordet, behöver inte ens referenten (den/det som ordet pekar ut) vara närvarande. Med hjälp av substantivet kan man peka ut något som befinner sig på annan plats, i en annan tid, ja till och med sådant som inte finns på riktigt och sådant som inte ens skulle kunna finnas. Men med substantivets hjälp kan man ändå samtala om detta.

Ett samtal utan substantiv skulle bli ett samtal med synnerligen begränsade och oklara samtalsämnen. Därför behöver vi substantiv som betecknar allt det vi tänker tala om.

VILKEN SORTS ORD ÄR SUBSTANTIV?

Substantiv är sådana ord som sätter etiketter eller namn på:

Personer: *lärare mamma*

Grupper av personer: *familj släkt publik*

Föremål: *stol kopp*

Grupper av föremål: *möblemang bestick*

Växter: *tulpan gräslök*

Aktiviteter: *handling marsch*
Känslor: *apati glädje*
Högtider: *jul midsommar*
Tillstånd: *död fred överflöd*
Förhållanden: *sorglöshet*
Platser: *dagis sjukhus Stilla Havet*
Måttenheter: *meter kilo*
Riktningar: *höger söder*
Ämnen: *koppar syre väte*

Ofta får man rådet att man kan pröva om ordet är ett substantiv genom att sätta artikeln en eller ett framför. Om det fungerar så är det ett substantiv.

Substantiv är också en ordklass som är öppen. Det betyder att det ständigt skapas nya ord som tillhör denna ordklass.

SUBSTANTIV KAN DELAS IN I KONKRETA OCH ABSTRAKTA

Ofta tänker man sig substantiv som namn på något man kan se och ta på, t.ex. *bord, hus* eller *bil*. Dessa ord kallas konkreta substantiv eftersom de de benämner har en fysisk form.

Men andra substantiv, t.ex. *ilska depression härlighet* saknar fysisk form och man kan varken se, höra, känna eller ta på dem direkt även om man kan observera effekterna av dem. Denna grupp av substantiv kallas abstrakta. I denna grupp substantiv finns det många som kan vara svåra att förstå, varför det är extra viktigt att tydliggöra dem med hjälp av tecken.

SUBSTANTIV BILDAS PÅ OLIKA SÄTT

Substantiv kan vara egna ord från början. Men man kan också göra substantiv av andra ord genom att lägga till ändelser eller sätta samman två eller flera självständiga ord, t.ex. *fågelholkstak* (*fågel + holk + tak*).

Många verb kan bli substantiv om man sätter ändelsen *-are* eller *-ing* efter ordstammen, t.ex. *simmare* (*simma + are*) och *simning* (*simma + ing*).

Många adjektiv kan bli substantiv om man sätter ändelsen *-is* eller *-het* efter stammen, t.ex. *mjukis* (*mjuk + is*) och *nyhet* (*ny + het*).

Dessa strategier lär sig barn snabbt och många av dem blir mästare på att bilda ord som de behöver, just på detta sätt. Också barn som har en språkstörning behöver kunna bilda nya ord. Därför är detta en viktig strategi att tydliggöra för barnen. Sammansatta ord kan man på ett enkelt sätt visa genom att tydliggöra grundorden.

En strategi vad gäller sammansatta ord kunde således vara att man tecknar de två grundorden även om det finns ett tecken som motsvarar det sammansatta ordet. Strategin för ord som bildas med avledningsändelser kunde vara att ändelserna bokstaveras.

SUBSTANTIV KAN BÖJAS

Betydelsen av ett substantiv kan nyanseras på olika sätt med hjälp av böjningsändelser. Eller man skulle snarare kunna säga att med hjälp av böjningsformerna förses ordens grundformer med extra information utan att man behöver använda andra ord.

I samma substantiv kan man alltså få information om referenten (den/det som betecknas med ordet) samt om det gäller en enstaka, vem som helst eller speciell medlem i en grupp, om det är en eller flera och om det föreligger ett ägandeförhållande. Vi brukar tala om:

1. Genitiv, som är en av svenskans två kasusformer; ordets grundform samt genitiv. Med hjälp av genitivändelsen *-s* kan man ange att det föreligger tillhörighet eller ägandeförhållande mellan substantivet och ett annat ord, t.ex. *flickans väska*. Teckna gärna bokstaven S direkt efter det tecknade ordet för att markera genitiv.

2. Bestämmdhet. Substantiven i talad/skriven svenska böjs i bestämmdhet för att markera något obestämt, allmänt eller något avgränsat bestämt. Den obestämda formen anger att man talar om vilken/vad som helst inom ramen för begreppet, t.ex. *pojke* eller *pojkar*, medan den bestämda formen pekar ut en bestämd medlem inom klassen, t.ex. *pojken* eller *pojkar*.

Då man böjer substantiv i bestämmdhet måste man också ta hänsyn till substantivets genus (n-genus: en/den och t-genus: ett/det) t.ex. *en häst/hästen* men *ett hjärta/hjärtat*. I tecknandet kan gärna ändelserna bokstaveras.

Men även artiklar ska förstås tecknas.

Artiklarna: en = siffran 1 + bokstaven n
ett = siffran 1 + bokstaven t
den = pekning + bokstaven n
det = pekning + bokstaven t
de = pekning

3. Numerus är en böjningskategori som handlar om antal. Det finns två böjningsklasser; singularis (ental) och pluralis (flertal), men 6 olika deklinationer (böjningsgrupper) i pluralis. I de flesta fall följer böjningarna mönster i nedanstående uppställning. Men det finns en grupp ord som erbjuder lite extra besvär. Det är orden som bildar plural med omljud, t.ex. *man – män*. I tecknandet kan en strategi vara att bokstavera ändelserna men det finns ingen självklar lösning på hur pluralformer med omljud ska böjas. En markering för flertal vore dock värdefullt. I nätverket kring ett barn får man helt enkelt bestämma sig.

Böjningsgrupper i pluralis:

1. – or	papegoja	papegojor
2. – r	bil	bilar
3. – er	präst	präster
4. – r	linje	linjer
5. – n	hjärta	hjärtan
6. Ingen ändelse	element	element

SUBSTANTIV KAN DELAS IN I GRUPPER

Substantiven kan delas in i grupper på många olika sätt. Det kan vara nyttigt att tänka igenom några av dessa sätt, t.ex. synonyma begrepp (ord som betyder detsamma eller nästan detsamma) och indelningen i över- och underordnade begrepp. Fördelen med att veta hur ord är besläktade med varandra är att man får en strategi till hur man kan lösa dilemmat då man inte kommer ihåg eller saknar ord för det man vill säga. Ett sätt är helt enkelt att välja ett annat substantiv som betyder detsamma eller nästan detsamma. Ett annat sätt är att använda ett substantiv som omfattar det ord (eller den referent) som man vill säga något om – ett överordnat begrepp.

Det kan vara svårt och ibland mycket svårt att översätta talade synonymer till tecken. Många substantiv i talad/skriven svenska har synonymer men det är få som har sin tecknade motsvarighet i teckenlexikon. Detta är således en problemställning som behöver diskuteras. Hur gör man för att teckna olikheten mellan t.ex. *pojke* och *kille*? Ett sätt kan förstås vara att man tecknar grundformen men säger synonymen. Andra alternativ är att man konstruerar helt nya ord, bokstaverar hela eller delar av ordet eller lånar ord från andra teckenspråk. En möjlig lösning på olikheten *pojke - kille* skulle kunna vara att man väljer det turkiska tecknet för *pojke* och låter det betyda *kille* - för just det här barnet med syftet att tydliggöra synonymins mysterium.

SUBSTANTIV ÄR NYTTIGA

Eftersom substantiv definieras som namn eller etiketter på någon eller något, blir de förstas effektiva för att peka ut någon eller något. Speciellt nyttigt blir detta förstas då man vill ha eller inte vill ha något eller någon. Men med hjälp av substantivet klargör vi också vad eller vem vi talar om.

Substantivens nyttighet är också av en annan art. Vi behöver dem då vi ska bilda satser.

Konjunktioner

I ett samtal är grundregeln att vi växlar tur, dvs. då den ena är aktiv och talar/tecknar, lyssnar den andra och sen byter vi tur. En annan grundregel är att vi får tala/teckna färdigt innan den andre börjar växla över till sin tur. Då gäller det att ha vetskap om hur man gör för att hinna uttrycka allt det man önskar. Ett sätt är att använda konjunktioner, t.ex. ordet *och*. Om man säger en sats och lägger till ordet *och*, då vet lyssnaren att det kommer något mer även om man gör en liten paus för att tänka efter eller formulera fortsättningen.

Konjunktioner är alltså ord som på olika sätt sammanbinder ord, fraser och satser med varandra. Konjunktioner kan inte böjas och ordklassen är slut. Antalet konjunktioner i språket är begränsat och det går långsamt att förnya ordklassen.

KONJUNKTIONER OCH SUBJUNKTIONER

Ordklassen konjunktioner brukar delas upp i två eftersom funktionen hos konjunktioner kan vara så olika. Undergruppen konjunktioner är sådana ord som binder ihop två eller flera led som är grammatiskt likvärdiga. Det kan vara ord, t.ex. *Kalle och Lisa*, fraser, t.ex. *den blå bilen och den röda bollen* eller två huvudsatser, t.ex. *Bilen kör och bollen rullar*.

Bland orden i denna grupp kan några, t.ex. **OCH** användas bara för att addera ett led till ett annat utan att annan betydelse uppstår, t.ex. *Kalle spelar och Lisa dansar*. Det är helt enkelt ett verktyg för att bygga ut fraser och göra längre satser. Men med andra konjunktioner tillförs satsen en betydelse. Med konjunktionen **ELLER** erbjuder man ett val, t.ex. *Kalle spelar eller Lisa dansar* och med hjälp av konjunktionen **MEN** sätter man det ena ledet mot det andra, t.ex. *Kalle spelar men Lisa dansar*. Med konjunktionen **TY** uttrycker man en förklaring, t.ex. *Kalle spelar ty Lisa dansar*.

Ibland talar man om konjunktioner utifrån den funktion de har i satsen:

- * Sammanbindande konjunktioner: *och samt både-och*
- * Särskiljande: *eller antingen-eller varken-eller*
- * Motsättande: *men fast utan*
- * Förklarande: *för ty*

Subjunktioner är ord som används för att underordna en sats (bisats) under en annan (huvudsats). Detta är viktigt att kunna eftersom bisatser kan användas för att ge ytterligare information om något ord eller någon del i en annan sats. Med hjälp av olika subjunktioner kan man ange hur bisatsen och huvudsatsen förhåller sig till varandra. Detta kan vara på olika sätt och vanliga betydelsereationer är följande:

- * Tid: *när innan förrän* t.ex. Kalle spelar innan Lisa dansar.
- * Orsak: *därför att eftersom* t.ex. Kalle spelar därför att Lisa dansar.
- * Villkor: *om ifall* t.ex. Kalle spelar om Lisa dansar.
- * Följd: *så att* t.ex. Kalle spelar så att Lisa dansar.
- * Omständighet: *fast trots att* t.ex. Kalle spelar trots att Lisa dansar.
- * Jämförelse: *än liksom* t.ex. Kalle spelar bättre än Lisa dansar.

Det är inte helt lätt att finna tecken för alla de konjunktioner och subjunktioner man behöver i vanliga teckenlexikon. Det gäller att bestämma strategier för hur man gör då teckenspråket saknar en enkel motsvarighet till en talad/skriven konjunktion eller subjunktion.

KONJUNKTIONER ÄR NYTTIGA

Det är bra att kunna använda konjunktioner och subjunktioner. Dels är de enkla verktyg för att bilda långa fraser och satser. Dels får man redskap att beskriva hur förhållandet är mellan två eller flera ord, fraser eller satser. Det är helt enkelt ett sätt att infoga mer mening eller fler betydelse in i satser.

Barn som är på väg mot den utbyggda grammatikens nivå i sin språkutveckling kan behöva mycket hjälp för att förstå och kunna använda konjunktioner och subjunktioner på det sätt som beskrivs. Givetvis tar det lång tid för alla barn att kunna använda konjunktionssystemets alla finesser men det är viktigt att vara speciellt observant om barnet har en språkstörning. Därför är det viktigt att tydliggöra konjunktionerna och subjunktionerna med tecken, också i de fall då det inte går att översätta ord för ord.

Adjektiv

Adjektiv är ord som beskriver egenskaper eller tillstånd hos substantiv, t.ex. *vit fågel*. Detta är självklart ett bra sätt för att ge mer information om det aktuella samtalsämnet än vad själva substantivet ger. Fåglar kan ju ha olika färger men just den fågel som det talas om är vit.

Adjektiven har också en annan viktigt betydelse i samtalet eftersom man kan använda dem för att informera sin samtalspartner om vilken känsla eller attityd man har inför ett samtalsämne. Man kan säga *en dålig tomat* och därmed tilldela tomaten en egenskap. Men om man säger *en kanondålig tomat* lägger man också in en valör som visar att talarrens känsla inför denna tomat är alltigenom negativ.

VILKEN SORTS ORD ÄR ADJEKTIV?

Ett adjektiv är alltså ett ord med vilket man kan säga något, t.ex. *klok kissnödig*, om den eller det som man pekar ut med substantivet, t.ex. *den kissnödiga gumman*. Men gumman kan också beskrivas med adjektiv som;

aggressiv, blöt, blå, dum, elak, förkyld, hemlig, smal, smutsig, snabb, snål, sträng, svag, tjock, trygg, tråkig, underlig, underbar, vänlig, ung, tung, lång, stor, gammal, dålig, bra, blind, döv, stum, död

Ibland kan det vara svårt att avgöra om ett talat/skrivet ord är ett adjektiv eller ett pronomen eller ett adverb. Om man behöver veta detta och är tveksam är ordböcker en räddning. Som regel anges ordens ordklassstillhörighet där.

Adjektiv är en öppen ordklass vilket betyder att det finns många adjektiv i språket och att det ständigt kommer nya.

ADJEKTIV BÖJS

Adjektiven hör ihop med substantiven i satsen. Inte bara att de ofta placerar sig före substantivet utan också att de böjs på samma sätt. Det betyder att också adjektiv böjs i flertal, bestämdhet och genus, t.ex. *en gul hund, den gula hunden, två gula hundar, ett magert djur, det magra djuret, två magra djur*. Detta kallas kongruensböjning och finessen med detta är att böjningen ger information om vilka ord som hör ihop så nära att de bildar en fras i satsen. För att tydliggöra detta kan en strategi vara att teckna ordet och bokstavera ändelserna – precis som vid substantiven.

De flesta adjektiv kan också böjas på ett annat sätt. De kan kompareras vilket betyder att den egenskap som ordet uttrycker är graderbar i stigande eller fallande storlek.

Komparation är en form av jämförelse och ett viktigt sätt för oss att lägga in uppfattningar, värderingar eller känslor i ett budskap. Det är skillnad om jag säger *den vackra flickan* eller *den vackraste flickan*, kanske återger jag ett faktum, men det mest sannolika är att jag uttrycker min uppfattning.

Komparation sker på två sätt i svenskan, antingen med ändelser, t.ex. *billig billigare billigast* eller med hjälporden *mer* och *mest*, t.ex. *social mer social mest social*.

En strategi för att tydliggöra komparation med tecken är att teckna ordstammen och foga till hjälporden *mer* och *mest* före ordstammen, så här:

mer + snäll mest + snäll

Vissa adjektiv kan emellertid inte kompareras alls. Det finns bara en grad av egenskapen i fråga, t.ex. *död blind*.

Några adjektiv är absoluta i den meningen att den beskrivning de ger kan förstås utan att man har något att jämföra med, t.ex. *död*. De flesta adjektiv är dock relativa, t.ex. *storing* vilket betyder att de inte kan förstås om man inte kan jämföra referenten med något/någon annan; *En stor morot* är inte lika stor som *en stor elefant*.

ADJEKTIV BILDAS PÅ OLIKA SÄTT

Många adjektiv är egna ord från början, t.ex. *gammal lång*. Denna typ av adjektiv måste man lära sig ett i taget.

Men det finns också andra sätt att bilda adjektiv. Man kan använda ändelser och foga dem till ett verb, t.ex. *spar-sam* eller till ett substantiv, t.ex. *barns-lig*, *moln-ig*, *turk-isk* eller till ett annat adjektiv, t.ex. *o-rädd*. En strategi att teckna denna typ av adjektiv är att teckna ordet och bokstavera ändelserna.

Ytterligare ett sätt att bilda adjektiv är att kombinera två ord till ett nytt sammansatt adjektiv, t.ex. *is-kall*, *färg-stark*, *grå-blå*, *döds-trött*, *fel-fri*, *genom-våt*, *kol-svart*, *sten-död*, *jätte-stor*. En strategi för att visa det nya ordets sammansatthet är att teckna båda/alla ord som ingår i det nya adjektivet.

ADJEKTIV ÄR NYTTIGA

Med adjektivens hjälp kan vi sätta färg på vårt budskap, skapa stämningar och visa våra attityder både mot samtalspartnern och mot det ämne vi samtalar om. Men adjektiven gör det också möjligt för oss att beskriva personer, ting, platser, idéer och mycket annat. Utan adjektiv vore språket torftigt och tråkigt.

Verb

I ett samtal sker det olika typer av språkliga handlingar. Med hjälp av språket kan man "göra" saker som annars skulle kräva fysisk handling, t.ex. protestera – skrik och spark eller *vill inte!*

Självklart är de språkliga handlingarna mycket mer effektiva eftersom de sparar tid och dessutom kan utföras utan att vara bundna till ett HÄR och ett NU. Verben är ett utomordentligt bra redskap i detta avseende och speciellt då det gäller att uppmana någon annan till något, t.ex. *Spring! Åt upp! Ge mig! Du måste!*

Men verben har förstås andra viktiga funktioner i samtalet också, t.ex. att tydliggöra vad samtalet handlar om. Ett samtalsämne kan lika gärna vara en handling som en person eller en plats. Man kan tala om hur det är att åka slalom och då behöver man förstås verbet för att peka ut själva aktiviteten.

Ett samtal utan verb skulle bli märkligt dels därför att varje sats måste innehålla ett verb, dels därför att mycken information om talarens inställning till det han talar om skulle gå förlorad. Utan verb skulle vi också få svårt att tidsbestämma de händelser som det talas om. Man skulle kunna säga att verben är satsens "hjärta".

VILKEN SORTS ORD ÄR VERB?

Verb är sådana ord som sätter namn på tillstånd (=det som är), händelser (=det som sker just nu) och processer (=det som håller på under viss tid). Man skulle kunna säga att verben beskriver det referenten, dvs. den/det som substantivet pekar ut, gör.

Verb är en öppen ordklass. Det finns alltså många verb och förnyelsen inom ordklassen är snabb.

VERB KAN BILDAS PÅ OLIKA SÄTT

Verb är i de flesta fall egna ord, dvs. de har skapats därför att det funnits ett behov av dem. I dessa fall måste man lära sig orden, ett i taget, både vad det betyder och hur det låter/ser ut. Men det är också enkelt att bilda nya verb av andra ord på svenska. Då lär man sig strategier som kan vara mycket användbara.

Man kan bilda nya verb av substantiv och adjektiv genom att lägga till ändelser, t.ex.

- a	<i>bil-a idrott-a</i>
- na	<i>svart-na kall-na</i>
- era	<i>spion-era halv-era</i>
- isera eller -ifiera	<i>idol-isera kod-ifiera</i>

Man kan skapa nya verb av verb genom att sätta ett prefix före ordstammen, t.ex.

an-	<i>angöra anklaga</i>
be-	<i>besegra begråta</i>
dis-	<i>diskvalificera</i>
för-	<i>förhindra</i>
miss-	<i>missunna</i>

Man kan också helt enkelt sätta samman två ord till ett nytt verb, t.ex.

bränn-märka
spö-regna
ill-vråla
tjuv-lyssna
bus-ringa

Om man inte finner det verb man behöver, gäller det att ha strategier för att lösa detta problem. En strategi är att skapa nya verb på något av de sätt som anges ovan. Barn brukar vara fantasifulla och mycket kreativa då det gäller nybildning av ord på detta sätt – men de måste förstås ha fått lära sig hur man gör. Det är förstås en extra utmaning då dessa strategier ska överföras till tecken!

VERB KAN DELAS IN I HUVUDVERB OCH HJÄLPVERB

Verben kan delas in i olika undergrupper. En viktig gruppering är i huvudverb och hjälpverb. Det utmärkande för huvudverben är att de kan bära upp betydelsen i en verbfras ensamma. Hjälpverben däremot kan som regel inte uppträda ensamma.

Medan huvud verbet uttrycker *vad* som sker (äter, kör, kastar) ”hjälpverbet” hjälper huvud verbet att uttrycka något ytterligare, t.ex. *när* dessa saker utförs (äter = nutid, åt, har ätit, hade ätit = dåtid, kommer att äta = framtid) eller vilken inställning talaren har till det som sker (bör äta = möjlighet, måste äta = nödvändighet).

VERB KAN BÖJAS

Hjälpverben bidrar till att huvudverbens grundbetydelser nyanseras. Men det sker samtidigt något med huvudverbens former – de böjs. Så den extra informationen om huvud verbet ges som regel på två sätt, genom ändelser och hjälpverb.

Verbböjningen på svenska är tämligen regelbunden även om verben delas in i fyra olika böjningsklasser. Det räcker i princip att lära sig de tre formerna i tabellen (infinitiv, preteritum och supinum) för att kunna böja verben i de olika tidsformer som används. Det kan dock vara problem med verben i böjningsklass 4 eftersom deras böjningsmönster är oregelbundna, t.ex. *äta åt ätit*

BÖJNINGSKLASS	INFINITIV	PRETERITUM	SUPINUM
1	hoppa	hoppade	hoppat
2	köpa	köpte	köpt
3	sy	sydde	sytt
4	springa	sprang	sprungit

INFINITIVFORMEN är nyttig därför att man enkelt kan bilda verb som uttrycker nutidsform *hoppa*, framtidsform *ska hoppa*, eller uppmaningsform *hoppa!*

PRETERITUM är en av de former som används för handlingar i förfluten tid. *Hoppade* kan betyda att handlingen påbörjades i dåtid men att den i ett NU ännu inte är avslutad, men det kan också betyda att den både påbörjades och avslutades i dåtid.

SUPINUMFORMEN är också nyttig eftersom det är enkelt att med hjälp av hjälpverb bilda förfluten tid. *Har hoppat* betyder att handlingen både påbörjades och fullbordades i dåtid medan *hade hoppat* dessutom betyder att handlingen avslutades innan något annat hände.

De olika tempusformerna används alltså inte hur som helst. I grunden finns det två tidsystem i vårt språk beroende på vilken tid som är referenstid. Ett exempel:

Jag står vid banken. Jag har hämtat ut pengar. Jag ska betala en räkning.
(referenstid = NU)

Jag stod vid banken. Jag hade hämtat ut pengar. Jag skulle betala en räkning.
(referenstid = en tidpunkt i det förflutna)

Eftersom verbformerna innehåller så mycket information kan det vara värdefullt att finna strategier för att överföra dem till tecken. Följande är ett förslag:

Nutid: Jag reser till Kina. Teckna grundformen

Dåtid: Jag reste till Kina. Teckna grundformen + bokstavera ändelsen

Jag har rest till Kina. Teckna teckenspråkets symbol för förfluten tid en gång (HAP) + grundform + bokstavera ändelsen

Jag hade rest till Kina. Teckna teckenspråkets symbol för förfluten tid två gånger (HAP) + (HAP) + grundform + bokstavera ändelsen

Framtid: Jag ska resa till Kina. Teckna ska + grundform

Jag skulle resa till Kina. Teckna ska två gånger + grundform

Eftersom kursens syfte är att deltagarna ska lära sig att tydliggöra talet/skriftens struktur med hjälp av tecken - i detta fall verbens tempusformer - ställer de oregelbundna verben till problem. En strategi vore att verbformerna sägs korrekt men tecknas som om de vore regelbundna verb. Det skulle betyda att man säger sprang och tecknar springa + preteritumändelse.

VERB ÄR NYTTIGA

Utan verb så blir det ingen verbfras och ingen sats eftersom definitionen på en sats är att det finns två led; subjektfras och verbfras. Utan verb skulle vi inte få någon information om händelser, handlingar eller tillstånd - det skulle helt enkelt bli otroligt torftigt.

Det gäller att lära sig många verb och olika strategier för hur man själv kan bilda nya verb av andra ord med hjälp av ändelser eller sammansättningar.

Adverb

VILKEN SORTS ORD ÄR ADVERB?

Adverb är ord som beskriver egenskaper hos handling. Ibland säger man helt enkelt att adverb beskriver hur något görs, t.ex. *tåget gick fort*. Fullt så enkelt är det dock inte eftersom det finns adverb som bestämmer andra adverb, t.ex. *tåget gick rysligt fort*, eller adjektiv. Ordklassen är dessutom svår att definiera eftersom vissa adverb liknar pronomen och några adjektiv. Om man känner sig osäker på om ordet är ett adjektiv, t.ex. en *ovanligt vacker bok* eller ett adverb, kan man alltid pröva att sätta in det i följande kontext; *Jag är...* Om det passar in så är det ett adjektiv. Ett annat tips är att slå upp ordet i en ordbok. Som regel anges ordklassen där.

Man kan placera adverb på flera ställen i en sats, t.ex. *det regnade igår* eller *igår regnade det*. Det intressanta är att då adverbet inleder en sats så ändras också ordföljden, Subjektet byter plats med verbet. På detta sätt kan man också nyansera betydelsen av satsen eftersom det som kommer tidigt i en sats träder fram på ett speciellt sätt. Det blir helt enkelt lite mer betonat.

Adverb är en sluten ordklass. Det finns visserligen många adverb och de används ofta men förändringar inom ordklassen sker relativt långsamt.

ADVERB BESKRIVER OMSTÄNDIGHETER

Med adverbena kan man säga något om omständigheterna kring en handling. På detta sätt kan man placera handlingen i tid och rum och beskriva hur handlingen görs och hur mycket av en egenskap handlingen innefattar. Men handlingen kan också med hjälp av adverbet placeras i en relation till något annat.

Adverbena kan delas in i flera olika undergrupper. En vanlig indelning är följande fem undergrupper utifrån den funktion de har i förhållande till handlingen.

Sätt: *muntligen bitvis illa baklänges fort kroppsligen*

Tid: *nu förut timalt ibland sällan månadsvis*

Rum: *någonstans där hit härifrån utomskärs*

Logisk relation: *därför alltså också*

Grad: *lika ganska nästan rikligen*

Men adverbena är också nyttiga eftersom man kan ställa frågor om handlingen med frågeorden: *Var? När? Hur? Vart? Varför?* Man kan också negra ett påstående med hjälp av adverb, t.ex. *nej inte ej knappast*.

Vissa adverb spelar en viktig roll i samtalet på ett annat sätt eftersom de visar talarens attityd till det man talar om. Om jag väljer att använda adverbena *kanske naturligtvis tydligen* säger jag samtidigt något om hur sannolik handlingen är.

ADVERB BÖJS INTE.

Adverb är ord som inte böjs. Men det finns ett undantag. Några adverb kompareras på samma sätt som adjektiven, t.ex. *högt högre högst, kritiskt mer kritiskt mest kritiskt*.

Adverb bildas på olika sätt. De flesta adverb är egna ord från början. Då får man lära sig orden ett i taget. Men det finns också ett annat sätt att utvidga sitt förråd av adverb. Man kan använda andra ord och göra adverb av dem bara man vet vilka ändelser man kan använda. Nyttiga ändelser är t.ex.

- vis *bit-vis lyckligt-vis*
- falt *tusen-falt*
- ligen *säker-ligen*
- ledes *så-ledes*

Men man kan också skapa nya adverb genom att sätta samman två andra ord, t.ex. *härifrån, dit-åt, norr-ut, upp-åt, hem-ifrån*.

Att veta hur man skapar nya adverb av andra ord är naturligtvis en nyttig strategi. Utmaningen blir då denna strategi ska tydliggöras i tecken.

ADVERB ÄR NYTTIGA.

Det är klart att det är intressant att kunna säga något om omständigheterna kring en handling, inte bara om den faktiska omständigheten, t.ex. *du gör rätt* utan också något om min inställning till den, t.ex. *kanske gör du rätt*. Med hjälp av adverbena kan jag för mildra, förstärka, ifrågasätta eller visa på sannolikheten i mitt påstående.

I samtalet är adverbena nyttiga i olika språkliga handlingar. Att kunna informera sig om handlingen genom att ställa frågor är förstås en ovärderlig tillgång. Men minst lika viktigt är det att kunna protestera, förneka och vägra eller att kunna säga *nej* på olika sätt.

Pronomen

I ett samtal finns det en bestämd ordning mellan deltagarna. Denna ordning kan kallas turtagning och betyder helt enkelt att man är aktiv och ger budskap var sin gång. När den ena är aktiv intar den andre en mer passiv roll och tar emot budskapet. Det finns helt enkelt olika roller i ett samtal.

Turtagningsreglerna har vi lärt sedan vi var mycket små. Men med hjälp av pronomen kan man tydliggöra detta och markera de olika rollerna. *Jag/vi* markerar den som har ordet, *du/ni* markerar den som är samtalspartner och *den/han/hon/de* markerar den eller det man talar om.

Eftersom vi ständigt växlar roller i ett samtal, skiftar också hela tiden vem som avses med *jag* och *du*. Detta är en av svårigheterna då man lär sig pronomen. Detta är också en av anledningarna till varför man ska försöka finna strategier att tydligt visa personliga pronomen med hjälp av tecken.

VILKEN SORTS ORD ÄR PRONOMEN?

Pronomen är ord som kan stå istället för substantiv. De kan fungera som huvudord i en sats vilket betyder att de kan uppträda ensamma som subjekt eller objekt. Men de har begränsad egen betydelse och mycket av deras betydelse skapas av sammanhanget, speciellt av det substantiv som det pekar tillbaka på, som betydelsen av **DEN** i följande exempel: *Flickan åt en smörgås. Den var god.*

Det finns få pronomen i svenskt tal- och skriftspråk men de spelar en stor roll i satsen. De förekommer ofta i talet och skriften - oftare i talet än i skriften. Pronomen är därför en betydelsefull ordklass och det är en god strategi att lära sig att tydliggöra pronomen i tecken.

Pronomen är en sluten ordklass. Det innebär att ordklassen omfattar ett begränsat antal ord och att förändringarna inom ordklassen går förhållandevis långsamt. Pronomen är också en besvärlig ordklass eftersom gränsdragningen till andra ordklasser, som adverb, adjektiv och räkneord, kan vara problematisk. En grundregel för skillnaden mellan adverb och pronomen är att pronomen handlar om något som hör till substantiv medan adverb handlar om något som rör handlingen.

DET FINNS OLIKA SORTERS PRONOMEN

Trots att det finns få pronomen kan de delas in i olika undergrupper utifrån sin funktion. Det finns sådana som man kan använda för att:

peka ut en referent, t.ex. *han den här varandra*.

begära information om referenten, dvs. fråga, t.ex. *vem? vilken? vad?*

ange mängd eller antal knutet till en referent, t.ex. *alla varje många*.

relatera egenskaper hos referenten till en annan referent, t.ex. *samma sådan lika*.

Bland de utpekande pronomina kan man dessutom skilja på flera undergrupper:

PERSONLIGA PRONOMEN	<i>jag mig min du dig din han honom hans hon henne hennes vi oss vår ni er de dem deras</i>
DEMONSTRATIVA	<i>den där denna den</i>
REFLEXIVA	<i>sig sin</i>
RECIPROKA	<i>varandra</i>

Det är med hänsyn till den betydelse pronomen har för att markera samtalsroller viktigt att tydliggöra de personliga pronomina med tecken. Följande är ett förslag:

jag du vi ni de	Enligt teckenlexikon
han	Pojke + pekning
hon	Flicka + pekning

min din vår er deras	Enligt teckenlexikon
hans	Pojke + flata handen
hennes	Flicka + flata handen

mig dig oss er dem	Enligt teckenlexikon
honom	Pojke + sig
henne	Flicka + sig

PRONOMEN KAN BÖJAS

Pronomen böjs som adjektiven efter sitt huvudord (substantivet). Det sker dock i sparsam omfattning och sällan med ändelser. Det är framför allt de personliga pronomen man tänker på om man talar om böjning av pronomen. Det är nyttigt att kunna teckna dessa böjningsformer som ett rinnande vatten eftersom de är så vanliga både i talet och i skriften. Med hjälp av böjningsformerna kan man ge information om ordets funktion i satsen. Om ordet har subjektsfunktion använder vi formerna *jag du han hon vi ni* men om ordet uppträder i objektsposition använder vi formerna *mig dig honom henne oss er dem*. Om det handlar om ägandeförhållande då använder vi genitivformerna *min din hans hennes vår er deras*.

NYTTAN AV PRONOMEN

Varför är det viktigt att tydliggöra pronomenformer med hjälp av tecken? För att underlätta inlärningen av ord som har stor betydelse både i samtalet och i satsen. Dels tydliggör man samtalsrollerna, dels skapar man lite ordning i satsen eftersom pronomenets böjningsform anger satsled, dels kan man knyta en sammanhängande tråd mellan satser och meningar i en text. Pronomen är som ett kitt.

Men det är också enklare att uttrycka vissa språkliga handlingar, som då man begär information, med hjälp av pronomen. Och man kan också ange mängd eller ordningsföljd eller göra jämförelser av sådant som hör till substantivet.

Grundläggande för alla delkurser i konceptet Steget före är människosynen

Denna teckenkurs utgår från uppfattningen att alla människor föds som subjekt. I den meningen att vi alla är kännande, erfalande och aktiva. Därför är individualisering en grundförutsättning i kursupplägget.

Detta betyder att du ska anpassa kursens innehåll utifrån den enskilde individens person, behov och intressen, även om ledardokumentet hålls i en ton av allmängiltighet och "vanlighet". Individualiseringen ska också medföra att den teckenfärdighet som deltagarna förvärvar under kursen ska vara omedelbart nyttig i vardagen. Om du håller två kurser samtidigt, kommer de antagligen att vara olika i väsentliga aspekter. Tänk också på att du INTE ska undervisa utan leda kursdeltagarna.

Vad betyder det då praktiskt att ha en subjektssyn? Det finns några viktiga tankar som jag gärna sätter på pränt och som du kan bära med dig i de diskussioner som kommer under kursen. Dessa tankar gäller i lika hög grad deltagarna på teckenkurser, som de barn, ungdomar eller vuxna som har en språkstörning, och därför erbjuds tecken som ett stöd i vardaglig kommunikation och som ett redskap i språkutvecklingen.

Önskan om delaktighet

Människan riktar sitt medvetande ut mot verkligheten. Det finns en längtan att bli delaktig i det som är utanför den egna kroppen. Det kan gälla samspel med andra människor, att förstå skeende och att ta del av verksamheter av olika sort. Genom att vara delaktig växer förståelsen för sammanhang fram och med sammanhangen framstår betydelser. Och detta skapar trygghet för individen. Det gäller att låta individen vara delaktig i så många situationer som möjligt – också i sin kommunikation. Därför måste andra deltagare i dessa situationer kunna kommunicera på det sätt som är bäst lämpat för den som har svårigheter i sin språkutveckling.

Utforskande

Människan är som en vetenskapsman som formulerar sina hypoteser och sen testar dem. Detta betyder bland annat att den som lär sig tecken prövar dem i olika sammanhang och tillsammans med olika personer. Betydelsen av tecknen växer fram genom de svar man får då man prövar sina hypoteser om tecknets nytta. Det är inte frågan om rätt eller fel - det är frågan om ett meningsskapande. Vuxnas ansvar i denna process är stor. Det gäller att lära sig tolkning och övertolkning och framför allt att tänka att tecknen används för att öka samspelet mellan barnet, den unge eller den vuxne och omvärlden.

Skapande

Människan är kreativ i den meningen att hon skapar något eget av de intryck som hon får. I kreativiteten ligger också att hon söker sina egna lösningar till olika problem - också till kommunikativa problem. Detta medför att vi ytterst sällan handlar enligt uppsatta

regler, inte ens då det gäller hur ett tecken ska se ut. Det gäller att stärka individens kreativitet och inte försvaga den vilket kan ske om man korrigerar och rättar någon annans tecknande i tid och otid. Genom att ta tillvara och stimulera subjektets kreativitet skapas också förutsättning till utveckling av problemlösning och kritiskt tänkande. I det långa loppet är det mycket bättre att lära sig att hitta egna lösningar då det uppstår ett problem än att förlita sig på utantill inlärd kunskap och färdighet.

Avsiktlig

Människan är intentionell. Med detta menas att hon inte bara gör saker och ting utan att hon också har en avsikt med det hon gör. Man tecknar därför att man har ett motiv. Motivet kan vara att man vill-ha (vill-göra) något, inte vill-ha (inte vill-göra) något, vill hävda sin egen person, till exempel genom att protestera eller kommentera något i omvärlden. Motiven kan vara av många olika slag.

Social

Människan är social. Hon har en inre drift att vilja ingå som en unik individ i ett sammanhang med andra unika individer. Sociala sammanhang byggs upp genom kommunikation, delaktighet och gemenskap. Språket blir det sociala kitt som öppnar eller stänger dörrar till olika grupper för oss. Då språket ikläds tecken som stöd till talet, blir det i nuläget i bästa fall inkluderande men i de flesta fall exkluderande. Andra människor som inte använder eller respekterar tecknen gör sig otillgängliga för en person som är beroende av tecken.

Lär sig själv

Varje människa lär sig själv. Detta betyder att ingen annan kan lära någon annan – vare sig ett barn, en ungdom eller en vuxen - att teckna. Däremot kan vi underlätta detta lärande genom att låta individen göra egna erfarenheter och att använda strategier som vi tror är nyttiga. I samtal med barn utan språkliga svårigheter agerar vuxna helt spontant och naturligt modeller för barnets språkutveckling. De anpassar sitt språk på ett omedvetet sätt så att barnets nästa utvecklingssteg tydliggörs. Detta är antagligen en viktig källa till lärande hos barnen. Lika omedvetet och lika viktigt för barnets språkutveckling är säkert vårt nyttjande av språkliga ritualer i vardagen. Ritualen som kännetecknas av upprepningen och knytningen till bestämda yttre händelser ger fasta ramar till igenkänning och förståelse och till imitation av språkliga sekvenser som ligger ovanför barnets faktiska kompetens. Men ibland är barnet bara åskådare, och utnyttjar denna roll till att lära om samtal och språk, såsom det blir lite längre fram i tiden. Detta sker då den vuxne samtalar med andra personer utan att inbegripa barnet och på en språkligt mer avancerad nivå än barnets egen.

Kursmaterialet

Även om kursupplägget primärt är skrivet för barn, kan det givetvis användas för unga eller vuxna som befinner sig på denna språkliga utvecklingsnivå, men då måste kursmaterial anpassas till den livserfarenhet och den livssituation som de har.

KURSMÖTE

1

Introduktion

I kursplaneringen är det första kursmötet en introduktion omfattande 5 timmar. Detta möte kan vara förlagt till en lång kväll eller en halv lördag eller söndag. Syftet med detta långa möte är att kursdeltagarna ska bli trygga med varandra, få en introduktion till vad hela kursen handlar om och pröva på de övningsmetoder som kommer att användas.

TID	INNEHÅLL
	<p>POWERPOINT (PP): KURSENS SYFTE OCH UPPLÄGG <i>Gruppdiskussion</i> <i>Uppgift 1</i></p>
	<p>PP: VART ÄR BARNET PÅ VÄG I SIN SPRÅKUTVECKLING? <i>Gruppdiskussion.</i> <i>Uppgift 2</i></p>
	<p>PP: METODEN STEGET FÖRE <i>Gruppdiskussion</i></p>
	<p>PP: METODEN TECKNAD SVENSKA <i>Gruppdiskussion</i> <i>Uppgift 3</i></p>
	<p>PP: FÖRSTA ÖVNINGEN: PREPOSITIONER <i>Övningar</i> <i>Gruppdiskussion</i></p>

KURSMÖTE

2

– med fokus på substantiv

Gör en tidsplanering för kursmötet. Anvisningar till övningarna och kursmaterial finns i deltagarnas kursportfolio. Upprepa syftet med metoden TS - att tydliggöra talets/skriftens grammatik.

Syftet är att deltagarna ska få:

- ✓ Färdighet att använda metoden TS (Tecknad svenska) i samtal, uppläsning och avläsning.
- ✓ Insikt om substantiv.
- ✓ Ökat ordförråd av substantiv.
- ✓ Färdighet att böja substantiv i tecken.
- ✓ Strategier för att lösa dilemmat då talet/skriften har substantiv som saknas i tecken-språkslexikon.

TID	SCHEMA
	SAMTAL <i>I smågrupper övar deltagarna att samtala om de böcker de läst.</i>
	UPP- OCH AVLÄSNING <i>Deltagarna tränar att läsa upp text med inlevelse samt att avläsa någon annans uppläsning.</i>
	PP: INLEDNING TILL MÖTETS TEMA <i>Substantiv</i>
	ORDFÖRRÅD <i>Deltagarna övar substantiv.</i>
	ORDBÖJNING <i>Deltagarna övar att böja substantiv i tecken.</i>
	STRATEGIER <i>Deltagarna diskuterar hur de ska göra då teckenspråksordboken saknar motsvarighet till ett talat/skrivet substantiv.</i>
	HEMUPPGIFT <i>Ni bestämmer vad som ska övas till nästa möte.</i>

KURSMÖTE

3

– med fokus på konjunktioner

Gör en tidsplanering för kursmötet. Anvisningar till övningarna och kursmaterial finns i deltagarnas kursportfolio. Upprepa syftet med metoden TS - att tydliggöra talets/skriftens grammatik.

Syftet är att deltagarna ska få:

- ✓ Färdighet att använda metoden TS (Tecknad svenska) i samtal, uppläsning och avläsning.
- ✓ Insikt om konjunktioner och subjunktioner.
- ✓ Ökat ordförråd av konjunktioner.
- ✓ Strategier för att lösa dilemmat då talet/skriften har konjunktioner som saknas i teckenspråkslexikon.

TID	SCHEMA
	SAMTAL <i>I smågrupper övar deltagarna att samtala om de böcker de läst.</i>
	UPP- OCH AVLÄSNING <i>Deltagarna tränar att läsa upp text med inlevelse samt att avläsa någon annans uppläsning.</i>
	PP: INLEDNING TILL MÖTETS TEMA <i>Konjunktioner</i>
	ORDFÖRRÅD <i>Deltagarna övar konjunktioner.</i>
	ORDÖVNING MED SATSER <i>Deltagarna övar satser med konjunktioner och subjunktioner.</i>
	STRATEGIER <i>Deltagarna diskuterar hur de ska göra då teckenspråksordboken saknar motsvarighet till en talad/skriven konjunktion.</i>
	HEMUPPGIFT <i>Ni bestämmer vad som ska övas till nästa möte.</i>

KURSMÖTE

4

– med fokus på adjektiv

Gör en tidsplanering för kursmötet. Anvisningar till övningarna och kursmaterial finns i deltagarnas kursportfolio. Upprepa syftet med metoden TS - att tydliggöra talets/skriftens grammatik.

Syftet är att deltagarna ska få:

- ✓ Färdighet att använda metoden TS (Tecknad svenska) i samtal, uppläsning och avläsning.
- ✓ Insikt om adjektiv.
- ✓ Ökat ordförråd av adjektiv.
- ✓ Färdighet att böja adjektiv i tecken.
- ✓ Strategier för att lösa dilemmat då talet/skriften har adjektiv som saknas i tecken-språkslexikon.

TID	SCHEMA
	SAMTAL <i>I smågrupper övar deltagarna att samtala om de böcker de läst.</i>
	UPP- OCH AVLÄSNING <i>Deltagarna tränar att läsa upp text med inlevelse samt att avläsa någon annans uppläsning.</i>
	PP: INLEDNING TILL MÖTETS TEMA <i>Adjektiv</i>
	ORDFÖRRÅD <i>Deltagarna övar adjektiv.</i>
	ORDBÖJNING <i>Deltagarna övar att böja adjektiv i tecken.</i>
	STRATEGIER <i>Deltagarna diskuterar hur de ska göra då teckenspråksordboken saknar motsvarighet till ett talat/skrivet adjektiv.</i>
	HEMUPPGIFT <i>Ni bestämmer vad som ska övas till nästa möte.</i>

KURSMÖTE

5

– med fokus på verb

Gör en tidsplanering för kursmötet. Anvisningar till övningarna och kursmaterial finns i deltagarnas kursportfolio. Upprepa syftet med metoden TS - att tydliggöra talets/skriftens grammatik.

Syftet är att deltagarna ska få:

- ✓ Färdighet att använda metoden TS (Tecknad svenska) i samtal, uppläsning och avläsning.
- ✓ Insikt om verb.
- ✓ Ökat ordförråd av verb.
- ✓ Färdighet att böja verb i tecken.
- ✓ Strategier för att lösa dilemmat då talet/skriften har verb som saknas i teckenspråkslexikon.

TID	SCHEMA
	SAMTAL <i>I smågrupper övar deltagarna att samtala om de böcker de läst.</i>
	UPP- OCH AVLÄSNING <i>Deltagarna tränar att läsa upp text med inlevelse samt att avläsa någon annans uppläsning.</i>
	PP: INLEDNING TILL MÖTETS TEMA <i>Verb</i>
	ORDFÖRRÅD <i>Deltagarna övar verb.</i>
	ORDBÖJNING <i>Deltagarna övar att böja verb i tecken.</i>
	HJÄLPVERB <i>Deltagarna övar satser med hjälpverb.</i>
	STRATEGIER <i>Deltagarna diskuterar hur de ska göra då teckenspråksordboken saknar motsvarighet till ett talat/skrivet verb.</i>
	HEMUPPGIFT <i>Ni bestämmer vad som ska övas till nästa möte.</i>

KURSMÖTE

6

– med fokus på adverb

Gör en tidsplanering för kursmötet. Anvisningar till övningarna och kursmaterial finns i deltagarnas kursportfolio. Upprepa syftet med metoden TS - att tydliggöra talets/skriftens grammatik.

Syftet är att deltagarna ska få:

- ✓ Färdighet att använda metoden TS (Tecknad svenska) i samtal, uppläsning och avläsning.
- ✓ Insikt om adverb.
- ✓ Ökat ordförråd av adverb.
- ✓ Strategier för att lösa dilemmat då talet/skriften har adverb som saknas i teckenspråkslexikon.

TID	SCHEMA
	SAMTAL <i>I smågrupper övar deltagarna att samtala om de böcker de läst.</i>
	UPP- OCH AVLÄSNING <i>Deltagarna tränar att läsa upp text med inlevelse samt att avläsa någon annans uppläsning.</i>
	PP: INLEDNING TILL MÖTETS TEMA <i>Adverb</i>
	ORDFÖRRÅD <i>Deltagarna övar adverb.</i>
	SATSER MED ADVERB <i>Deltagarna övar satser med adverb.</i>
	STRATEGIER <i>Deltagarna diskuterar hur de ska göra då teckenspråksordboken saknar motsvarighet till ett talat/skrivet adverb.</i>
	HEMUPPGIFT <i>Ni bestämmer vad som ska övas till nästa möte.</i>

KURSMÖTE

7

– med fokus på pronomen

Gör en tidsplanering för kursmötet. Anvisningar till övningarna och kursmaterial finns i deltagarnas kursportfolio. Upprepa syftet med metoden TS - att tydliggöra talets/skriftens grammatik.

Syftet är att deltagarna ska få:

- ✓ Färdighet att använda metoden TS (Tecknad svenska) i samtal, uppläsning och avläsning.
- ✓ Insikt om pronomen.
- ✓ Ökat ordförråd av pronomen.
- ✓ Färdighet att böja pronomen i tecken.
- ✓ Strategier för att lösa dilemman då talet/skriften har pronomen som saknas i tecken-språkslexikon.

TID	SCHEMA
	SAMTAL <i>I smågrupper övar deltagarna att samtala om de böcker de läst.</i>
	UPP- OCH AVLÄSNING <i>Deltagarna tränar att läsa upp text med inlevelse samt att avläsa någon annans uppläsning.</i>
	PP: INLEDNING TILL MÖTETS TEMA <i>Pronomen</i>
	ORDFÖRRÅD <i>Deltagarna övar pronomen.</i>
	ORDBÖJNING <i>Deltagarna övar att böja pronomen i tecken.</i>
	STRATEGIER <i>Deltagarna diskuterar hur de ska göra då teckenspråksordboken saknar motsvarighet till ett talat/skrivet pronomen.</i>
	HEMUPPGIFT <i>Ni bestämmer vad som ska övas till nästa möte.</i>

KURSMÖTE

8

Kursavslutning

Kursmöte 8 är avslutning på teckenkursen Steget-före 4. Mötet är planerat till 5 timmar. Detaljplanera först denna tid!

Avslutningsmötet ska ge deltagarna möjligheter att reflektera, sammanställa och repetera vad de lärt. Dessutom ska en handlingsplan för att skapa utvecklande tecken- och kommunikativ miljö göras.

TID	SCHEMA
	SAMTAL <i>Deltagarna ser tillbaka till den första övningen under introduktionsmötet. Diskutera mål och måluppfyllelse.</i>
	UPPLÄSNING <i>Alla teckenläser delar av en bok. Övriga i gruppen avläser och ger råd om hur uppläsningen kan förbättras.</i>
	AVLÄSNING <i>Deltagarna ser tillbaka i sin kursportfolio. Gruppdiskussion om hur man har utvecklats under kursens gång.</i>
	ORDFÖRRÅDET <i>Deltagarna ser tillbaka i sin kursportfolio. Gruppdiskussion om hur man utvecklats under kursens gång och kring hur fortsättningen kan bli. Hur ska man upprätthålla det man lärt? Repetera ord som glömts bort.</i>
	ORDBÖJNING <i>Deltagarna ser tillbaka i sin kursportfolio. Gruppdiskussion om hur man utvecklats under kursens gång och kring hur fortsättningen kan bli. Hur ska man upprätthålla det man lärt? Repetera ordböjningar.</i>
	STRATEGIER <i>Deltagarna ser tillbaka i sin kursportfolio. Diskutera de olika strategierna. Hur ska de kunna vidareutvecklas?</i>
	HANDLINGSPLAN <i>Detta är ett viktigt moment för vidareutveckling av ditt eget tecknande.</i>

K U R S I N T Y G

STEGET *före*

Namn _____

Tid/plats _____

Kursledare _____

